Irena Kraševac

Britak um i oštro pero Snješke Knežević

Snješka Knežević (1938. – 2025.)

Odlaskom Snješke Knežević hrvatska kultura ostala je uskraćena i osiromašena za jednu od najgorljivijih i najsrčanijih zagovarateljica našega kulturnog identiteta koji počiva na trajnim vrijednostima koje baštinimo, a koje je ona prepoznavala, tumačila i štitila svojim cjelokupnim radom i angažmanom. Široj publici obraćala se preko medija, ponajprije dugogodišnjim uredničkim radom na Trećem programu Hrvatskog radija od 1964. do 1990. godine, a posebice emisijom *Baština, mi i svijet*. Emisija je emitirana od 2003. godine i u njoj je Snješka Knežević obradila mnogo tema te okupila mnogo suradnika koji su pokrivali cjelokupno hrvatsko područje i govorili o aktualnim problemima zaštite kulturne baštine. Podizanjem svijesti o naslijeđenim vrijednostima arhitekture i urbanizma te važnosti javnog prostora svjedočila je vlastitim primjerom kao autorica brojnih tekstova, intervjua i medijskih izjava. U njima nije prezala od oštre i argumentirane kritike koja se odnosila na procese devastacije koji galopirajuće mijenjaju prostore naše svakodnevice i oduzimaju njegovu ponajbolju supstancu.

Destruktivan odnos prema baštini, njezinu zapuštenost, zloupotrebu ili prekomjernu eksploataciju koja se događa pred našim očima popratila je britkim komentarima koji ne ostavljaju ravnodušnima. Izravno je prokazala i imenovala krivce takve destruktivne politike i njezine glavne manipulante. Apelirala je na uspostavljanje dijaloga s baštinom s ciljem stvaranja novih atrakcija, brendova i globalnog zname-

nja koji trebaju kreirati ponajbolji arhitekti i kreativci, a ne anonimci i diletanti.

Kao vrsna povjesničarka urbanizma i gradogradnje, svoj fokus stavila je na svoje primarno okruženje – grad Zagreb. U svojim brojnim javnim istupima, nastupima i reagiranjima rogoborila je na situaciju u kojoj se najreprezentativniji prostori grada pretvaraju u sajmišta i zabavišta pod krinkom kulturno-promotivne i financijske koristi za grad i državu.

Ti su najreprezentativniji prostori grada trgovi-perivoji zagrebačke *Zelene potkove* kojoj se Snješka Knežević posvetila na temelju svoga znanstveno-istraživačkog rada i protumačila njezinu genezu i izgradnju te je ocijenila najvišom ocjenom u sklopu europske i svjetske urbanističke baštine. Štitila je cjelinu *Zelene potkove* kao mjesta socijalnog prostora i poprišta urbanog zajedništva građana, a oštro se suprotstavljala novim načinima „oživljavanja" i neprikladnim sadržajima i dernecima koji se tamo odvijaju tijekom cijele godine.

Svijest o vrijednosti historicističke baštine Donjega grada, ali i o njegovoj zapuštenosti i problemima, podignuta je akcijom *S.O.S. za baštinu – S.O.S. za Zagreb* i istoimenom izložbom u KIC-u 1977. godine. Aktivnim sudjelovanjem u brojnim razgovorima u *Društvu arhitekata Zagreba* (DAZ) Snješka Knežević potvrdila je da javni prostor grada i njegov kulturni i urbani identitet ostaju njezina trajna preokupacija. Aktivistički je podupirala civilne udruge u nastojanju sprječavanja devastacija urbanih i javnih prostora. Svoje veliko znanje o povijesti Zagreba i njegovim povijesnoumjetničkim znamenitostima

Snješka Knežević, 2. Kongres povjesničara umjetnosti, 2006., FOTO IPU – M. Drmić

pretočila je u brojne knjige i članke te sudjelovanja na stručnim skupovima i predavanjima. Brojne je „zagrebačke teme" popularizirala i učinila pristupačnima široj publici objavom stručnih članaka u časopisu *Zagreb moj grad*, u čijem je nastanku svojim savjetima i suradnjom sudjelovala od samih početaka.

Njezina glavna preokupacija i projekt bio je urbanistički razvoj Zagreba u razdoblju utemeljiteljske epohe i modernizacije grada. Svjesna da grad ima svoju povijesnu genezu, ali prolazi i stalne transformacije, tumačila je ispravne pristupe, a kritizirala neprimjerene. Stvarala je sliku zagrebačke urbane utopije i imaginarnog muzeja arhitekture na otvorenom, odnosno osvještavajući prethodna razdoblja, otvarala je perspektive

kako bi Zagreb mogao/trebao izgledati kao grad srednjoeuropske tradicije i današnji glavni grad zemlje članice EU-a.

Snješka Knežević bila je samosvojna i neovisna osoba i stručnjakinja. Svoj znanstveni put izgradila je zahvaljujući ponajprije vlastitom interesu i upornosti, a vanjska suradnja s Institutom za povijest umjetnosti bila je spona i okvir potreban za realizaciju ambicije sudjelovanja na znanstvenim projektima vezanima za arhitekturu i urbanistički razvoj hrvatskih gradova. Svoju povezanost s Institutom posvjedočila je donacijom rukopisne ostavštine svoga drugog supruga, povjesničara umjetnosti Milana Preloga i vlastite istraživačke dokumentacije te dijela osobne knjižnice. Dijeleći svoje znanje, utjecala je na formiranje brojnih mlađih kolega i kolegica mentorskim radom i dragocjenim konzultacijama.

U *Društvu povjesničara umjetnosti Hrvatske* bila je među pokretačima *Odbora za prostor i baštinu* koji je nizom tribina i apela nastojao utjecati na poboljšanje konzervatorskih pristupa i metoda.

Za svoj iznimni rad i angažman nagrađena je cijenjenim strukovnim priznanjima, Nagradom Udruženja hrvatskih arhitekata (UHA) „Neven Šegvić" za ukupni znanstveno-istraživački rad na hrvatskoj arhitektonskoj baštini, 2002. i Nagradom Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske (DPUH) „Radovan Ivančević" za životno djelo 2016. godine. Nagradu Grada Zagreba primila je 1996. za svoju antologijsku knjigu *Zagrebačka Zelena potkova* i 2020. za knjigu *Zagrebački povijesni trgovi, parkovi i neke ulice*.

Hrvatsku kulturu zadužila je kao iznimna intelektualna osobnost širokog polja djelovanja, ali njezin je najveći dužnik Zagreb koji je njezinim odlaskom izgubio svoju ponajbolju poznavateljicu i stručnjakinju koja je kao rođena Zagrepčanka voljela, istražila, prepoznala i zagovarala njegove vrijednosti i posebnosti te upozoravala na neprimjerenosti i devastacije, o čemu je objavila sedam knjiga: *Zrinjevac 1878. – 1993.* (1994.); *Zagrebačka Zelena potkova* (1996.); *Zagreb u središtu* (2003.); *Zagreb – memorija, art* (2011.); *Zagreb u škarama* (2018.); *Zagrebački povijesni trgovi, parkovi i neke ulice* (2020.); *Baština i transformacija – zagrebački slučajevi* (2024.), a uz Aleksandera Lasla suautorica je kulturnopovijesnog vodiča *Židovski Zagreb* (2010.). Vođena racionalnim stavovima i osviještenosti o značaju djela koje je vlastitim radom postigla, kreirala je mrežnu stranicu https://snjeska-knezevic.com/ na kojoj se mogu pronaći podatci o njezinu životu i radu.

Među njezinim posljednjim javnim nastupima bilo je otvorenje izložbe *Milan Lenuci – o stotoj obljetnici smrti* 12. studenoga 2024. godine u galeriji Modulor, koju je autorski koncipirala. Tom je prigodom pomirljivo prihvatila činjenicu da se unatoč njezinu nastojanju da zaživi isključivo naziv *Zelena potkova*, u Zagrebu ona i nadalje kolokvijalno naziva *Lenucijevom*, čime se odaje priznanje jednom od njezinih kreatora i realizatora, ali ne i isključivom autoru, kako je dokazala svojim istraživanjem. Snješka Knežević također zaslužuje trajni spomen u svom gradu. ×